

การป้องกันอันตรายจากเม่นทะเล

นาวาเอกหญิง นवलลักษณ์ บุชบง

อาจารย์พยาบาล วิทยาลัยพยาบาลกองทัพเรือ

เมื่อกล่าวถึง สิ่งมีชีวิตในท้องทะเล ตามเกาะแก่ง ชายทะเล ที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางทะเล หรือแหล่งที่นักดำน้ำ จะว่ายน้ำเพื่อดำไปดูสิ่งมีชีวิตต่าง ๆ ได้ทะเลอันสวยงาม จะพบทั้งสิ่งมีชีวิตที่สวยงาม เช่น ปลาการ์ตูน ปลาชนิดต่างๆ ปะการัง หอยชนิดต่าง ๆ แต่ความสวยงามในท้องทะเล ก็จะถูกแฝงไปด้วยภัยอันตรายอีกมากมาย ถ้านักท่องเที่ยวหรือนักดำน้ำไม่ระวังตนเอง ซึ่งภัยอันตรายจากสิ่งมีชีวิตในทะเลที่พบได้บ่อยคือ “เม่นทะเล” ที่มีหนามแหลมคม จะอาศัยอยู่ตามชายหาดที่มีโขดหิน หรือใต้ท้องทะเล ตามแนวปะการังต่างๆ

เม่นทะเล (Sea Urchin, Echinoidea) เป็นสัตว์ทะเลชนิดหนึ่ง ไม่ใช่ “หอย” แต่คนนิยมเรียกกันว่า “หอยเม่น” อาศัยอยู่ใต้พื้นทะเลน้ำตื้นบ้าง ลึกบ้าง ตามก้อนหิน หรือตามแนวปะการัง ชอบพรางตัวอยู่บริเวณปะการังที่ตายแล้ว

ที่มา <http://th.wikipedia.org/wiki/เม่นทะเล>

เม่นทะเล เป็นสัตว์ไม่มีกระดูกสันหลัง มีรูปร่างทรงกลม (globular animal) คล้ายถ้วยคว่ำ เปลือกเป็นหินปูน ด้านหลังโค้งนูน มีหนามยาวใหญ่ปลายแหลมจำนวนมาก และหนามเล็ก ไม่เท่ากันปกคลุมบนลำตัว เรียงตัวเป็นแถวคู่ขนานตามส่วนโค้งนูน ตัวจะมีสีดำ ลักษณะหนามเป็นเอโคไคโนเดิร์ม (echinoderms) เป็นสัตว์ในไฟลัม (echinodermata) อยู่ในชั้น เอโคไคโนเดีย (Echinoidea) ซึ่งมีประมาณ ๙๕๐ สปีชี อาศัยอยู่ตามพื้นทะเล ในทุกมหาสมุทร ตั้งแต่ชายฝั่งจนถึงระดับความลึก ๕,๐๐๐ เมตร (๑๖,๐๐๐ ฟุต; ๒,๗๐๐ ฟาร์ธอม) เปลือกนอกมีลักษณะแข็ง กลม และมีหนาม เส้นผ่าศูนย์กลางลำตัวตั้งแต่ ๓ ซม. ถึง ๑๐ ซม. (<http://www.Wikipedia.org./เม่นทะเล>) มีลักษณะลำตัวห้าพูสมมาตร (fivefold symmetry) เมื่อโตเต็มที่ แต่ตัวอ่อนมีลักษณะสมมาตร ๒ ด้าน (bilateral symmetry) แสดงถึงสิ่งมีชีวิตที่มีร่างกายสมมาตร ๒ ด้าน (Bilateria) เคลื่อนที่ได้อย่างช้าๆ ด้วยขาท่อ (tube feet) และบางครั้งเคลื่อนที่ด้วยหนามของมันเอง เมื่อมีสิ่งรบกวนเข้ามาใกล้ มันจะเบนหนามโดยมีมัดกล้ามเนื้อที่โคนหนามจะดึงหนามเบนเข้าหาทิศทางที่สิ่งรบกวนเข้ามาหา

ลักษณะลำตัวของเม่น ตรงกลางเป็นช่องเปิดของกัน ทำหน้าที่ในการถ่ายของเสีย ระหว่างหนามมีหนวดสั้นๆ เรียงเป็นแถวขนานไปกับหนามทำหน้าที่เป็นเกาะห่อหุ้มป้องกันตัว เรียกว่าเพกติเซลลาเรีย ส่วนหนามที่อยู่ด้านล่างของลำตัวจะสั้นกว่า ช่วยในการเคลื่อนที่ปากของเม่นทะเล มีลักษณะกลม มีเขี้ยวแหลมคม ๓ อัน ใช้ในการขบเคี้ยว

อาหาร หนามของเม่นทะเลมีรูปร่างคล้ายเข็ม เป็นหินปูนที่แข็งแต่เปราะและหักง่ายมาก อาหารของเม่นทะเลคือ สาหร่ายที่เกาะตามก้อนหิน หรือแนวปะการัง (www.taludiving.com/สัตว์ทะเลมีพิษ/เม่นทะเล.html)

ชนิดของเม่นทะเล มี ๖๗ ชนิด เช่นเม่นทะเลเปลือกนิ่ม เม่นทะเลจุดฟ้า เม่นทะเลสีแดง เม่นหัวใจ เม่นดำ หนามยาว เม่นดำหนามสั้น เหยี่ยวทะเล เม่นไข่มุก เม่นหนามดินสอ เม่นทะเลจิ๋ว เม่นแต่งตัว เม่นหนามมงกุฎ เม่นดอกไม้ เป็นต้น ชนิดที่พบในประเทศไทยจะเป็นชนิดหนามยาว ลำตัวสีดำ

ที่มา <http://www.nextsteptv.com/sea-urchin>

ที่มา <http://www.nongtoob3.blogspot.com>

พิษเม่นทะเล พิษเม่นทะเลอยู่ที่หนาม มี ๒ ชนิด คือหนามขนาดใหญ่ และหนามขนาดเล็ก

๑) หนามขนาดใหญ่บางชนิดสั้น บางชนิดยาว ส่วนใหญ่เป็นหนามที่ไม่มีพิษ มีส่วนประกอบของ หินปูน กับสารอินทรีย์ เมื่อทิ่มเข้าผิวหนังมักจะหักติดกับเนื้อใต้ผิวหนัง แม้จะพยายามบ่งออกอย่างไรก็ไม่ออกเพราะเปราะง่าย โดยมักจะโดนหนามตำครวระหลายหนาม สร้างความเจ็บปวดให้กับผู้ที่โดนหนามทิ่มคล้ายเข็มทิ่มแทง เมื่อถูกทิ่มแทงจะมีอาการบวมแดง บวม และปวด เมื่อปล่อยทิ้งไว้ ๒ - ๓ วัน จะละลายหายไปเอง เนื่องจากเป็น หินปูน

๒) หนามขนาดเล็กบางชนิดมีพิษ หนามเล็กจะสั้นและเล็กกว่าหนามใหญ่ อยู่ระหว่างหนามใหญ่ ส่วนมากพบทางด้านล่างของลำตัว หนามชนิดที่มีพิษ เช่น *Asthenosoma varium* Grube ที่ส่วนปลายหนาม จะมี ฤงน้ำพิษอยู่ (www.taludiving.com/สัตว์ทะเลมีพิษ/เม่นทะเล.html) ซึ่งทำให้เกิดอาการ ปวดแสบปวดร้อนมาก แผลบวมแดง มีเลือดออก หากถูกทิ่มเข้าไปในข้อ จะทำให้เกิดการอักเสบได้อย่างรวดเร็ว ในบางรายอาจพบอาการทั่วทั้งระบบ มีอาการชา ไม่มีความรู้สึก กล้ามเนื้ออ่อนแรง ระบบประสาทส่วนนั้นไม่ทำงาน หน้าซีด คลื่นไส้ อาเจียน ความดันโลหิตต่ำ มีภาวะหายใจลำบาก การสูดดมโลहितไม่เป็นปกติ และอาจถึงตายได้ (กรมแพทยทหารเรือ, ๒๕๕๖) อาการหลังจากถูกพิษนั้นค่อยๆบรรเทาหลังจากเวลาไม่กี่นาที และจะหายปวดภายใน ๑ ชม. แต่อาการชาของ กล้ามเนื้อซึ่งไม่มีความรู้สึกจะยังคงอยู่อีกหลายชั่วโมง แต่บางชนิดก็ไม่มีพิษ

ที่มา <http://www.mynewblogkns.blogspot.com>

ที่มา <http://www.nongtoob3.blogspot.com>

การรักษา

เป็นที่ทราบกันดีว่า หนามของเม่นทะเลมักจะเปราะและมีผิวหยาบ ดึงออกจากผิวหนังที่ถูกตำได้ยาก ส่วนใหญ่จะมีเศษเหลือหักคาอยู่ภายในผิวหนัง เราอาจทำได้อย่างมากคือ ดึงเอาส่วนที่คาอยู่ภายนอกออกให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ ส่วนที่เหลืออยู่อาจเห็นเป็นจุดดำๆ อยู่ใต้ผิวหนัง ถ้าเป็นหนามที่ไม่มีพิษส่วนใหญ่จะสลายไปภายในไม่กี่ชั่วโมงหรือไม่กี่วัน ทั้งนี้อาจใช้น้ำส้มสายชูหรือน้ำมะนาวชุบผ้าโปะทับบาดแผลไว้ประมาณ ๓๐ นาที เพื่อให้สลายตัวได้เร็วขึ้น (เนื่องจากหนามเม่นทะเลมีแคลเซียมเป็นส่วนประกอบ) หรือประคบน้ำอุ่น แขนบริเวณที่ถูกตำในน้ำร้อนที่มีความร้อน ๔๐ - ๔๕ องศาเซลเซียส เป็นระยะเวลาานาน ๓๐ - ๙๐ นาที หรือจนกระทั่งอาการปวดทุเลาลง) เพื่อช่วยลดอาการเจ็บปวด ถ้าปวดมากสามารถรับประทานยาแก้ปวดได้ (กรมแพทยทหารเรือ, ๒๕๕๖)

สำหรับผู้ที่แพ้หนามเม่นทะเลหรือโดนพิษเม่นทะเลปริมาณมากจนเกิดอาการอย่างรุนแรง ให้ปรึกษาแพทย์โดยเร็วที่สุด พร้อมสังเกตอาการอย่างใกล้ชิด

สำหรับผู้ที่มีอาการติดเชื้อที่บาดแผล ควรปรึกษาแพทย์เพื่อรับยาปฏิชีวนะเพิ่มเติมได้ และเพื่อป้องกันการติดเชื้อจากบาดแผล จึงควรล้างบาดแผลด้วยสบู่และน้ำสะอาด สามารถดูเบาๆ เพื่อกำจัดสิ่งตกค้างที่บาดแผลได้ (ไม่เหมือนแผลจากพิษแมงกะพรุนซึ่งไม่ควรขัดถูที่บริเวณแผลเด็ดขาด)

การป้องกันอันตรายจากเม่นทะเล

ผู้ที่ดำน้ำเพื่อดูความสวยงามของท้องทะเล นักดำน้ำจะต้องระวังอันตรายที่อาจเกิดขึ้นได้ เราควรรู้จักวิธีการป้องกันตนเอง โดยเฉพาะเม่นทะเลที่แฝงตัวอยู่ใต้ท้องทะเลและแนวปะการัง ดังนี้ (<http://divershop.in.th>)

๑. สำหรับนักดำน้ำใหม่ หรือผู้ที่ต้องลงเหยียบบนพื้นทรายบ่อยๆ (เช่น ช่างภาพใต้น้ำ) ต้องดูพื้นที่ก่อนเหยียบให้ดี เชี่ยเม่นทะเลออก (ถ้าไม่มี pointer ไม้ชี้ๆ ก็ใช้นิ้วจับที่หนามยกไปวางไว้ไกลๆ ก็ได้ ระวังอย่าไปใกล้ปลายหนามตรงๆของเม่น)

๒. นักดำน้ำควรฝึกการลอยตัวให้ดี สามารถประคองตัวในการลงสู่ความลึก หรือระหว่างดำน้ำใกล้พื้นหรือแนวปะการังได้ดี

๓. ฝึกการเคลื่อนไหวใต้น้ำให้ทำอย่างช้าๆ ไม่ว่าจะเป็นการขยับตัว ปิดมือ เหยียงแขน เตะขา ไปทางใดก็ตาม และควรมองไปรอบตัวก่อน ก็จะไม่มีโอกาสโดนเม่นทะเลตำเอาได้

๔. ระมัดระวังการสัมผัสกับสิ่งมีชีวิตหรือแม้แต่(สิ่งที่คิดว่าเป็น) ก้อนหินหรือซากปะการังให้มาก เพราะเม่นทะเล โดยเฉพาะเม่นหนามสั้นๆ (ซึ่งเสี่ยงที่จะมีต่อมพิษ) อาจซ่อนตัวอยู่ในบริเวณนั้นได้ แม้เม่นทะเลส่วนใหญ่จะไม่มีพิษ แต่ป้องกันไว้ก่อน เป็นดีที่สุด

๕. เว็ทสูท (wetsuit) รองเท้าเดินชายหาด หรือรองเท้าบู๊ตดำน้ำ ไม่สามารถป้องกันหนามเม่นทะเลแทงทะลุผิวหนังได้ (แม้พื้นยางของรองเท้าบู๊ตอาจช่วยป้องกันได้ในระดับหนึ่งเท่านั้น)

จากข้อมูลเบื้องต้น ความสวยงามของท้องทะเลมีทั้งสวยงามและแฝงด้วยความอันตราย ของเม่นทะเล ที่มีทั้งคุณประโยชน์สามารถนำมาเป็นอาหารได้ และให้โทษกับนักท่องเที่ยว ที่ถูกเม่นทิ่มตำจะมีอาการเจ็บปวดแสบปวดร้อน บวมแดง ถ้าถูกต่อมพิษของเม่น จะมีอาการรุนแรง ซา ไม่มีความรู้สึก กล้ามเนื้ออ่อนแรง ระบบประสาทส่วนนั้นไม่ทำงาน หน้ามืด คลื่นไส้ อาเจียน ความดันโลหิตต่ำ มีภาวะหายใจลำบาก การสูดดมโลहितไม่เป็นปกติ และอาจถึงตายได้ ดังนั้นการป้องกันอันตรายที่จะเกิดจากการถูกเม่นทะเลทิ่มตำ เป็นวิธีที่ดีที่สุด แต่ถ้าถูกหนามเม่นทิ่มตำแล้ว มีวิธีที่จะช่วยบรรเทาอาการเจ็บปวดได้ โดยการใช้ น้ำส้มสายชูหรือน้ำมะนาวชุบผ้าโปะทับบาดแผลไว้ประมาณ ๓๐ นาที หรือแช่ในน้ำอุ่น เพื่อให้แคลเซียมละลายตัวได้เร็วยิ่งขึ้น ดิฉันหวังเป็นอย่างยิ่งว่าบทความนี้จะ เป็นประโยชน์กับท่านผู้อ่าน และนำไปปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง ทั้งกับตนเองและผู้อื่น

เอกสารอ้างอิง

กรมแพทยทหารเรือ. (๒๕๕๖). เวชศาสตร์ทางทะเล (Maritime Medicine) , กรุงเทพฯ : บริษัท สหมิตรพรินต์ติ้ง

แอนด์ พับลิชซิ่ง จำกัด

<http://chm-thai.onep.go.th/webDatabase/echinoderm/qq.php?q=4> สืบค้นเมื่อ 24 กุมภาพันธ์ 2563

<http://divershop.in.th/เจอเม่นทะเล-ไม่ต้องกลัว> สืบค้นเมื่อวันที่ 24 กุมภาพันธ์ 2563

<http://www.Wikipedia.org/เม่นทะเล> สืบค้นเมื่อวันที่ 24 กุมภาพันธ์ 2563

<http://www.taludiving.com> สืบค้นเมื่อวันที่ 24 กุมภาพันธ์ 2563

<http://www.DiveMedicine.com/SeaUrchinPunctureWound>; Barbara J. Drobina, DO สืบค้นเมื่อ 19 มกราคม 2563

<http://www.SeaUrchin.com> – คลินิกพิษจากสัตว์ (Animal Toxic Clinic); จุลสารเสาวภา สืบค้นเมื่อ 19 มกราคม 2563

<http://www.Nicaonline.Com/index.php?option>. สืบค้นเมื่อวันที่ 24 กุมภาพันธ์ 2563

รูปเม่นทะเล สืบค้นเมื่อวันที่ 28 เมษายน 2564 จาก <http://th.wikipedia.org/wiki/เม่นทะเล>

รูปเม่นทะเล สืบค้นเมื่อวันที่ 28 เมษายน 2564 จาก <http://www.nongtoob3.blogspot.com>

รูปเม่นทะเล สืบค้นเมื่อวันที่ 28 เมษายน 2564 จาก <http://www.nextsteptv.com/sea-urchin>

รูปเม่นทะเล สืบค้นเมื่อวันที่ 24 กุมภาพันธ์ 2563 จาก <http://www.mynewblogkns.blogspot.com>

รูปเม่นทะเล สืบค้นเมื่อวันที่ 24 กุมภาพันธ์ 2563 จาก <http://www.th.lovepik.com>